

- (в 10.30) 4. Когá ще ни чакате на гáрата? (в 11.15)
5. Когá заминават те? (в 12.10) 6. Когá ще се обáдиш по телефóна? (в 9.30) 7. Когá ще обядватe? (в 12.15)

10. Přeložte:

1. Kolik je hodin? 2. V kolik hodin odjíždí rychlík do Plovdivu? 3. Podívejte se na jízdní řád. 4. Express je rychlejší než osobní vlak. 5. Má (ten) rychlík místenkovú vůz? 6. Pospěšte si, vlak odjíždí za dvanáct minut. 7. Je, prosím, toto místo volné? 8. Bohužel nemám drobné, můžete mi rozměnit dvacet leva? 9. Kupte si zpáteční lístek u pokladny. 10. Máte místenku?

ДЕВЕТИ УРОК 9. ЛЕКСЕ

Какво видяхме в ЦУМ и на пазара

- Извинете, бидете така добър, къде мога най-бързо да направя покупки в София?
- Идете в Централния универсален магазин (ЦУМ), който се намира в центъра. Там има и гастроном за хранителни стоки и напитки.

* * *

- Дайте ми, моля, сто грама сирене, триста грама шунка и половин килограм кашкавал.
- Желаете ли още нещо?
- Виждам, че имате маслини. Дайте ми два килограма.
- Заповядайте. Платете на касата.

* * *

На партера на ЦУМ се интересувах от парфюмерия и сувенири. На мецанина намерих дрехи, облекла, играчки и обувки за деца. На първия етаж има всичко необходимо за мъжа. Моятa позната по това време потърси на втория етаж мъдни облекла — блузки, поли, бельо, чанти и шапки. Там тя можa да купи за своя тоалет всичко — от костюма до обувките. На същия етаж открихме и отделение за кожени изделия като кожуси и ръкавици. След това се качихме в отделецието за електроуреди, железария и стъклария, където видяхме богат избор от домашни потреби.

Тъй като искахме да почувствуваме чара на българското пазаруване, рекохме да посетим някой от пазарите на открито. Отидохме до централния пазар. Там ядохме зрели вкусни плодове, харесахме пресни зеленчуци и на края подарих на своята позната свежи цветя. На пазара се спряхме и при издeлията от керамика. След

пазаруването бяхме доста
донесохме хубави подаръци.

бельо s prádlo
блузка z halenka
богат bohatý
бързо rychle
вкусен chutný
гастроном m gastronom, potra-
vinářský a lahůdkářský ob-
chod

грам m gram
дам, даде dát
домашен domácí
доста dost
дреха z oděv
дрехи mn. č. šaty, oblek, oděv
електроуред m elektrospotřebič
железария z železářské zboží
зеленчук m zelenina
зрял mn. č. зрели zralý
играчка z hračka
ида, -е jít, přicházet
избор m výběr
извня, -и prominout, omluvit
(se)

изделие s výrobek
интересувам се, -а zajímat se
както jako
кашкавал m тухý овčí sýr, kaš-
kaval
кача се, -и vystoupit, vyjít
керамика z keramika
килограм m kilogram
кожен коженý; коженý
кожух mn. č. кожиси kožich
който který (vztažné)
костюм m oblek
край m konec
купя, -и koupit
където къде (vztažné)
магазин m obchod, prodejna
маслина z oliva
мецания m mezanin
моден módní
напитка z nápoj
направя, -и udělat

DŮLEŽITÉ VAZBY

Бълёте така добър.
Извинете, къде мога да направя
покупки?
Дайте ми сто грама сирене.
Половин килограм кашкавал.
Платим u покладни.
Подарявам цветя.
Отидохме до централния пазар.

Buďte tak laskav.
Promiňte, kde se tu dá nakou-
pit?

Dejte mi deset deka sýra.
Půl kila kašavalu.
Platím u pokladny.
Daruji květiny.
Šli jsme na centrální trh.

MLUVNICE

1. Aorist (minulý čas ukončený nebo jednoduchý minulý čas)

Aorist v bulharštině vyjadřuje děj, který proběhl před promluvou a mluvčí se jej sám zúčastnil, byl jeho svědkem nebo o něm něco určitého ví.

Na rozdíl od češtiny se jednoduchý minulý čas tvoří jedním slovem.

Například:

Бях там (Byl jsem tam).

Вие говорихте (Мluvili jste).

Aorist se tvoří jak od sloves dokonavých, tak od sloves nedokonavých.

Aorist se tvoří od základního tvaru (1. os. jednotného čísla přítomného času) těmito koncovkami:

Jednotné číslo	Množné číslo
1. os. -х	1. os. -хме
2. os. —	2. os. -хте
3. os. —	3. os. -ха

СЪМ

Jednotné číslo

1. os. бях byl jsem, byla jsem

Množné číslo

1. os. бяхме byli jsme, byly jsme

2. os. бѣше, бѣ былъ, была 2. os. бѣхте, бѣхте были, есте, были
 3. os. бѣше, бѣ былъ, была, было 3. os. бѣхте, бѣхте были, есте, были

2. Aorist sloves I. třídy

Minulý kmen sloves I. třídy, která mají před koncovkou základního tvaru souhlásku, je obvykle zakončen na -o, -a, -z.

Minulý kmen je zakončen na -o u těch sloves, která mají před koncovkou základního tvaru souhlásku *o, m, k, z, c*.

Jde např. o slovesa: отида, прочетá, сляза, поднесá, облекá (jí, přečíst, sejít, nabídnout, obléci)

ПРОЧЕТА

Jednotné číslo Množné číslo

1. os. прочетох (вестник) 1. os. прочетохмѣ
 2. os. прочете 2. os. прочетохте
 3. os. прочете 3. os. прочетохте

ОБЛЕКА

Jednotné číslo Množné číslo

1. os. облякох 1. os. облякохмѣ
 2. os. облече 2. os. облякохте
 3. os. облече 3. os. облякохте

ЯМ

Zvláštní tvarу

Jednotné číslo

1. os. ядох 1. os. ядохмѣ
 2. os. яде 2. os. ядохте
 3. os. яде 3. os. ядохте

ДАМ

1. os. дадох 1. os. дадохмѣ
 2. os. даде 2. os. дадохте
 3. os. даде 3. os. дадохте

Patří sem například tato slovesa:

плетá, метá, дойда, секá, пека, съблека, донесá, изнесá, вляза, рекá, растá (плést, mést, přijít, sekat, péci, svléknout, přinést, vypnést či vuvvézt, vejít, říci, růst)

Minulý kmen je zakončen na -a u těch sloves, která mají před koncovkou základního tvaru jinou souhlásku než *o, m, k, z, c*.

Patří sem například slovesa typu: трѣгна, кѣля (vujít, koupat)

ТРѢГНА

Jednotné číslo Množné číslo

1. os. трѣгнах 1. os. трѣгнахмѣ
 2. os. трѣгна 2. os. трѣгнахте
 3. os. трѣгна 3. os. трѣгнахте

КѢПЯ

Jednotné číslo Množné číslo

1. os. кѣпах 1. os. кѣпахмѣ
 2. os. кѣпа 2. os. кѣпахте
 3. os. кѣпа 3. os. кѣпахте

Slovesa se změnou v kořeni

a) V kořeni se v aoristu vuprouští samohláska -e

РАЗБЕРА

Jednotné číslo Množné číslo

1. os. разбрáх 1. os. разбрáхмѣ
 2. os. разбрá 2. os. разбрáхте
 3. os. разбрá 3. os. разбрáхте

Úkol: Využijte slovesa stejného typu: перá, берá, по-стѣла (prát, sklízet, uslat).

b) V kořeni se v aoristu střídají souhlásky: *ш — с, ч — ж, ж — ж, ж — з*. Např. (psát, plakat, мoci, říci, řezat, lhát)

ПІША

Jednotné číslo
1. os. **пісах**
2. os. **піса**
3. os. **піса**

Мноžné číslo
1. os. **пісахме**
2. os. **пісахте**
3. os. **пісаха**

ПЛАЧА

Jednotné číslo
1. os. **плаках**
2. os. **плака**
3. os. **плака**

Мноžné číslo
1. os. **плакахме**
2. os. **плакахте**
3. os. **плакаха**

МОГА

Jednotné číslo
1. os. **можэх**
2. os. **можá**
3. os. **можá**

Мноžné číslo
1. os. **можэхме**
2. os. **можэхте**
3. os. **можáха**

КАЖА

Jednotné číslo
1. os. **казах**
2. os. **каза**
3. os. **каза**

Мноžné číslo
1. os. **казахме**
2. os. **казахте**
3. os. **казаха**

Minulý kmen zakončený na *-я* mají tato slovesa:
умра, допра, спра (се), съзра
(umřít, dožknout se, zastavit se, spatřit)

СПРА СЕ

Jednotné číslo
1. os. **спрjах се**
2. os. **спрjа се**
3. os. **спрjа се**

Мноžné číslo
1. os. **спрjахме се**
2. os. **спрjахте се**
3. os. **спрjаха се**

Пřízvuk: U sloves s minulým kmenem na *-o* přechází v aoristu přízvuk na kořenovou slabiku.

Například:

черá, чéгох (číst, četl jsem)
донесá, донéсох (přinést, přinesl jsem)

U ostatních sloves I. třídy bez předpony může být přízvuk v aoristu na téže slabice jako v kmeni přítomném, nebo se může přenést na koncovou slabiku.

Například:

стáна, стáнах nebo стáнах (vstát, vstal jsem, stát se)
кáжкa, кáжкaх nebo кáжкaх (říci, řekl jsem)

3. Aorist sloves I. třídy se samohláskou před koncovkou základního tvaru

Minulý kmen bývá u těchto sloves zakončen na: *-а, -я, -у, -ю, -о* (srovnej český infinitivní kmen).

Například:

взéма, пожелáя, смéя се, знáя, пjя, чýя, плjбя
(vzít, popřát, smát se, vědět, říci, slyšet, plivat)

ВЗÉМА

Jednotné číslo
1. os. **взех**
2. os. **взе**
3. os. **взе**

Мноžné číslo
1. os. **взэхме**
2. os. **взэхте**
3. os. **взéха**

Jako sloveso взéма se v aoristu častěji dají slovesa:
отнéма, приéма, превзéма, смéя

(odebrat, přijmout, převzít, sejmout)

Пřízvuk: Slovesa s minulým kmenem na *-я* mají v aoristu přízvuk na *-я*.

Například:

смéя се — смjах се (smát se, smál jsem se)
закъсьнéя — закъсьнjах (opozdit se, opozdil jsem se)

U ostatních sloves I. třídy, která mají souhlásku před koncovkou základního tvaru, zůstává přízvuk na stejné slabice jako v přítomném čase.

3. Aorist sloves II. třídy

Kmen minulý sloves II. třídy je zakončen na: -и, -а, ро ж, ч, ш -а:

а) Kmen на -и má většina sloves II. třídy.

Напříklad:

уча, изпáрятя (učit se, poslat)

УЧА

Jednotné číslo

1. os. учих
2. os. учи
3. os. учи

Мноžné číslo

1. os. учихме
2. os. учихте
3. os. учиха

Пřízvuk těchto sloves je na kmeni.

Вýjimky:

видя, забелѣжа, рѣша (коса)
(vidět, všimnout si, česat vlasy)

ВИДЯ

Jednotné číslo

1. os. видях
2. os. видя
3. os. видя

Мноžné číslo

1. os. видяхме
2. os. видяхте
3. os. видяха

ЗАБЕЛѢЖА v aoristu změна ж — з

Jednotné číslo

1. os. забелѣзах
2. os. забелѣза
3. os. забелѣза

Мноžné číslo

1. os. забелѣзахме
2. os. забелѣзахте
3. os. забелѣзаха

РѢША v aoristu změна ш — с

Jednotné číslo

1. os. рѣсах
2. os. рѣса
3. os. рѣса

Мноžné číslo

1. os. рѣсахме
2. os. рѣсахте
3. os. рѣсаха

ПОЗДРАВЯ

Мноžné číslo

1. os. поздравихме
2. os. поздравихте
3. os. поздравиха

Jednotné číslo

1. os. поздравих
2. os. поздравя
3. os. поздравя

б) Kmen zakončený на -я nepřechodná slovesa s přízvukem на koncovce
лея, седя (letět, sedět)

ЛЕТЯ

Мноžné číslo

1. os. летяхме
2. os. летяхте
3. os. летяха

Jednotné číslo

1. os. летях
2. os. летя
3. os. летя

Вýjimka:

СПЯ

Мноžné číslo

1. os. спяхме
2. os. спяхте
3. os. спяха

Jednotné číslo

1. os. спях
2. os. спя
3. os. спя

с) Kmen zakončený на -а má jen málo sloves s přízvukem на koncovce, před níž je souhláska ж nebo ч

Напříklad:

мълчá, издържá (mlčet, vydržet)

МЪЛЧА

Мноžné číslo

1. os. мълчяхме
2. os. мълчяхте
3. os. мълчяха

Jednotné číslo

1. os. мълчях
2. os. мълчя
3. os. мълчя

Пřízvuk: U sloves II. třídy, která mají přízvuk v přítomném čase на kmeni, zůstává přízvuk v aoristu на stejné slabice nebo přechází на koncovku.

Například:

ходя — ходих, ходих (chodit — chodil jsem)
правя — правих, правих (делат — делал jsem)

4. Aorist sloves III. třídy

Кмен minulý sloves III. třídy je zakončen na -а, -я
Je shodný s kmenem přítomným.

Například:

привѣтствуювам (vítat)
привѣтствуювах (vítal jsem)

Jednotné číslo

1. os. **привѣтствуювах**
2. os. **привѣтствуюва**
3. os. **привѣтствуюва**

Množné číslo

1. os. **привѣтствуювахме**
2. os. **привѣтствуювахте**
3. os. **привѣтствуюваха**

Přizvuk: Slovesa III. třídy mají v aoristu přizvuk vždy
na stejné slabice jako v kmeni přítomném, nebo přizvuk
přechází na koncovku.

Například:

влизам — влизах, влизах (вчázet — вчázел jsem)
стрелям — стрелях, стрелях (стрѣлет — стрѣлел jsem)

Přechodná slovesa s přizvukem na koncovce: поздравя,
строй (поздравит či blahopřát, stavět)

5. Zájmena tážací

Jednotné číslo

Муžský rod

кой který **коя** která **кдо** kdo

Ptáme se na osoby i věci

какъв jaký **каквѣ** jaká **какво** jaké, **каквѣ** jaké, **каквѣ** jaké,
со co

Ptáme se na vlastnosti

чий čí **чия** čí **чье** čí **чий** čí

Množné číslo

platí pro všechny

ny tři rody
кой kteří, **коя** které, **кдо** které, která

Ptáme se na vlastníka, ale shoduje se s určovaným předmě-
tem, nikoliv s vlastníkem.

Ptáme se na počet **колко** kolik

Poznámka: Užijeme-li zájmena кой samostatně, má význam čes-
kého kdo.

Zájmena каквѣ, що mají význam českého co.

Правпис: Tážací zájmeno кой se píše v jednotném čísle
s **ѣ**, zatímco v množném čísle s **ѣ**.

6. Zájmena vztažná

Vztažná zájmena se tvoří od tážacích zájmen připojením
částice -то.

Jde tedy o tyto tvary:

който — **която** (která, jež) — **коѣто** (které, jež, což)

кѣито

(kteří, které, která, již, jež, jež)

чийто, чиято, чьето, чийто

(jehož, jejíž, jehož, jejíchž).

каквѣто, каквѣто, каквѣто, каквѣто

(jaký, jaká, jaké, jaké, jaké, jaká)

Příklad:

Завод, който произвежда машини.

(Závod, který vyrábí stroje.)

7. Číslovky s počítaným předmětem

Podstatná jména mužského rodu mají ve spojení s ur-
čitymi nebo neurčitými číslovkami (**колко**, **няколко**, **мол-
кова**) zvláštní tvar pro množné číslo. Počítaný předmět
má koncovku -я nebo -а.

a) Концовку -я mají podstatná jména zakončená na -ѣ
Například:

брой, музей — няколко броя, три музея
(kus, muzeum)

b) Dále jsou to tato podstatná jména:

огън, път, кон, сън; чѣтири огъня
(оheн, cеста, кѹй, сен; чѣтѹй оheнѣ)

c) Ostatní podstatná jména mužského rodu mají koncovku -a.

Například:

два блѹка, нѣколко лѣва, три литра, дѣсет километра
два блѹку, нѣколик лева, тѣ литру, десет километрѹ

Roznáška: ve slovesh мѣтър, литър, киломѣтър се ve tvaru jména
ročítaného předmětu vypoúští z koncové slabky samohláska -a.

Člen: Tvar jména ročítaného předmětu nepřibírá člen.

Přívuk: Přívuk jména ročítaného předmětu není na koncovce.

CVIČENÍ

1. Vyčísujete v aoristu:

направя, ймам, интересувам се, намирам, открѣя, йскам,
почувствувам, отѣда, ям, виждам, плагя, потърся, мѹга,
кѹпя, подаря

2. Převeďte do aoristu:

1. В Централния универсален магазин се интересувам
от парфюмерия и сувенири. 2. Вземам половин кило-
грам кашкавал. 3. Ще платим на касата. 4. На първия
етаж те имат всѣчко за мѣжа. 5. Йскаме да почувству-
ваме чара на българското пазаруване. 6. Те могат да
кѹпят всѣчко — от костюма до обувките. 7. Кѣчвам
се в отделење за електроуреди. 8. Тук ще видите богат
избор от домашни потреби. 9. Подарявам на свѣята по-
зната свежи цветя. 10. На пазара се спираме и при изде-
лия от керамика. 11. Вече сме доста уморени. 12. До-
насяме хѹбави подарѣци.

3. Ptejte se na věty:

Vzor: На пазара йдохме свежи плодове. Какви плодове
йдохме на пазара?

1. В гастронома йма хранителни стоки и напитки.
2. В магазина кѹпихме стограма българско сирене. 3. Ви-
дахме богат избор от домашни потреби. 4. Харесахме
пресните зеленчуци. 5. На втория етаж видях хѹбава
мѹдна шапка. 6. Пожелах още половин килограм каш-
кавал. 7. Търсим Централния универсален магазин.
8. Преди всѣчко ще вземем шѹнска салата. 9. Мѹля
вашите пасѹрти. 10. Аз говоря български. 11. Това
е нейната чанта. 12. Нашето жилище е ново и много
хѹбаво.

4. Přeložte do češtiny:

1. Най-близко е Централният универсален магазин,
който се намира в центъра. 2. Взе́х кожени ръкавици,
който много ми харесаха. 3. Кѣчихме се в отделењето
за електроуреди, железария и стъklarия, чийто избор
е много богат. 4. Девѹцката, която ни посрещна на ре-
цепцията. 5. Обувките, които се продават в ЦУМ, са
мѹдни. 6. На меданина намѣрих играчки, които търсих.
7. На първия етаж открих костюм, какъвто няма в друг
магазин. 8. Ева е преводачка, чийто глас е приятен.
9. Това е бюрѹ, какъто не съм виждал. 10. Не знаете
ли чий са тези бѣли обувки? 11. Това са българските
колѣти, които заминават.

5. Odpovězte na otázku:

1. Къде мѹга най-бързо да направя покупки в Сѹфия?
2. Къде се намира Централният универсален магазин?
3. Кѹлко грама сирене кѹпи? 4. Кѹлко килограма мас-
лини пожелаха? 5. От какво се интересуваха на партера?
6. Какво намѣриха на меданина? 7. Какво йма на първия
етаж? 8. Какво потърси мѹята позната по това време?
9. Какво можя да кѹпи тя тук за свѹя тоалет? 10. Какво
отделење открихме на сѣция етаж? 11. Какво йходме
на пазара? 12. Какво подарих на свѹята позната?

6. Přeložte do bulharštiny:

1. Dejte mi, prosím, dvě kila oliv. 2. Zde jsem koupila koženou sukni. 3. Obchodní dům je v centru města. 4. Čí je to taška? 5. Jaké nákupy jste udělali? 6. Kdo byl s vámi? 7. Kolik šunky jste koupili? 8. Po nákupu jsme byli dosti unaveni. 9. Byli jsme ale také spokojeni, že jsme přinesli krásné dárky. 10. Módní oděvy jsem viděla ve druhém patře. 11. Nápoje a potraviny mají v gastronomu. 12. Na trhu se nám líbila čerstvá zelenina. 13. Řekli jsme si, že navštívíme některý trh pod širým nebem. 14. Pak jsme vyšli do druhého patra.

ДЕСѢТИ УРОКЪ 10. ЛЕКСЕ

На гости

В семейство Стоянови очакваха мил гост, познат от Чехословакия. Ян Новак беше поканен за вечеря и доиде точно в седем часа.

Н: Здравейте, колега Стоянов.

С: Здравейте, добре дошли. Запознайте се с моята съпруга.

Н: Приятно ми е. Заповядайте. (Поднася ѝ цветя.)

С-а: Благодаря, много са хубави. Заповядайте, седнете. Как прекарахте първите дни в Съфия?

Н: Всичко беше много интересно. Имахме ползени разговори, навсякъде ни посрещаха с разбиране.

С-а: А някакви забележителности успяхте ли да видите?

Н: Почти нищо. Нашата програма беше много напрегната. Малко ходехме из града.

С: Предлагам да вдигнем чаши за срещата с нашия скъп гост и да си пожелаем всичко най-хубаво. Наздраве!

Н: Наздраве! И разрешете да ви поздравя с новата работа, другарко Стоянова. Научих нещо от вашия съпруг.

С-а: О, благодаря. Вярно е, дълго се колебаех, но вече реших: от петнайсети септември почнах нова работа.

Н: Желая ви успех.

С-а: Благодаря. Когá заминавате? В края на месеца?

Н: През другата седмица, на пети октомври. Време е да си ходя. Прекарах у вас една приятна вечер. Благодаря ви за вашето гостоприемство и извинявайте, че ви отнех толкова време.

С: Много ни беше приятно, пак заповядайте. И прадайте много поздравии на вашето семейство. Приятно прекарване в Съфия.